

**KASB TANLASHDA PSIXOLOG SHAXSINING AHAMIYATI VA UNING
FAOLIYATI**

Uzakbaeva Gulzar Bayrambaevna

*Nukus tumani maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 32-sonli
maktab amaliyotchi psixologi*

Ajiniyazova Zernegul Shaniyazovna

*Nukus tumani maktabgacha ta'lim va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 15-sonli
maktab amaliyotchi psixologi*

Kalit so'zlar: kasb, kasbga yo'naltirish, o'qituvchi, o'quvchi, pedagog, maktab, qiziqish, motivatsiya, ta'lim, tarbiya.

Ключевые слова: профессия, профориентация, учитель, ученик, педагог, школа, интерес, мотивация, образование, воспитание.

Keywords: profession, career orientation, teacher, student, pedagogue, school, interest, motivation, education, upbringing.

Jamiyat taraqqiyotida yoshlarni kasbga yo'naltirish, ularni o'zlari qiziqqan kasbga bo'lgan intilishlarini shakllantirish muhim va dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Bu yo'lda jamiyat, davlat bor kuchini berib yoshlarni foydali inson qilib shakllantirishga o'z e'tiborini beradi. Chunki yoshlarni kasb egallashlari va jamiyat taraqqiyoti o'zaro bog'liq jarayondir. Kasb va uni egallash o'ziga xos bo'lgan murakkab jarayondir. Yoshlar bu jarayonni boshlaridan o'tkazar ekanlar o'zlari uchun qaysi kasb qiziqarli va kerakli deb belgilab olishlari oson kechmaydi. Endigina bolalik davridan kattalar davriga o'sib o'tayotgan farzandlar berilgan tarbiyalariga qarab har xil bo'ladilar. Ulardagi mavjud bo'lgan ruhiy jarayonlar, berilgan tarbiya va bilimlar kasb tanlashda muhim hisoblanishi zarur. Ammo unday ham emas. Chunki ularni o'rab turgan ko'plab katta yoshli insonlar o'z ta'sirlari bilan xilma-xil maslahatlari bilan kasb tanlashlarida ikkilanishlarni vujudga keltiradilar.

Kasb psixologiyasi o'z oldida turgan muhim kasb bilan bog'liq masalalarni o'rganishda va uni hal etishda psixolog shaxsiga suyanadi. Shuning uchun ham kasb psixologiyasida o'qituvchi yoshlarni kasb tanlashlaridagi o'zmi har doim uning diqqat markazida turadi. Kasb psixologiyasi o'z masalalarini o'rganishda o'qituvchi psixologiyasi, o'quvchi bilan o'qituvchi o'rtasida bo'ladigan o'zaro munosabat masalasi, o'qitish va kasbga yo'naltirish, kasbiy maslahatlar berish, ularni sinchiklab o'rganish orqali kasbni tanlashdagi psixologik ja- rayonlar kabi ko'plab masalalarni keng va chuqur o'rganib boradi.

Psixolog kasbga yo'naltirar ekan o'z pedagogik faoliyatining subyekt sifatida va o'quvchilar bilan ishlovchi shaxs sifatida quyidagi psixologik talablarga javob berishi zarur:

- Bolalarga nisbatan mehrli bo'lish;

- Pedagogik faoliyatni sevish;
- Yetarli bilimlarga ega bo'lish;
- Keng eruditsiyaga ega bo'lish;
- Pedagogik intuitsiyaga ega bo'lish;
- Yuksak tafakkurga ega bo'lish;
- Yuksak darajadagi ahloqqa va madaniyatga ega bo'lish;
- Bolalami tarbiyalashda va o'qitishda har xil ta'sirchan metodlarga ega bo'lish;

• **Kasbga yo'l -yo'riq berish yoki kasbga yo'llash** - bu yoshlami kasbga ega bo'lishlaridagi psixologik - pedagogik va meditsina bilan bog'liq bir butun jarayon bo'lib, unda shu yoshlaming xohishlaridan, havaslari, qobiliyatlari va xalq xo'jaligini, jamiyatni mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarini hisobga olgan holdagi yuz beradigan jarayondir. Bu kasbga yo'nalish berish - fransuzcha so'zdan olingan bo'lib ustanovka degan ma'noni bildiradi. Kasbga yo'nalish berish bilan tizimli ravishda ta'lim va tarbiya beruvchi o'quv maskanlari va maktab psixologlari shug'ullanishadi. Ular yoshlani kasblar bilan tanishtirib boradi, yoshlardagi psixologik imkoniyatlarni va ulaming fiziologik holatlarini bilgan holda yo'l - yo'riqlar berib boradilar. Psixologning o'quvchini kasbga yo'llashi bu avvalo o'quvchidagi mavjud bo'lgan psixologik xususiyatlar bilan bog'liq bo'ladi. O'quvchi kasb tanlashi uchun eng awalo o'zida shu kasbga intilish, havas, qiziqish bo'lishi shart hisoblanadi.

• Kasbga yo'naltirish jarayoni bu ta'lim tizimi bilan uzviy bog'liq jarayon hisoblanadi. Kasbga yo'naltirish (профессиональная ориентация) - bu psixologik - pedagogik va meditsinaga oid kompleks tadbirlarning birligidir. Bunda yoshlami kasb tanlash va ishga joylashishini eng qulay usullarini, ulaming xohishlarni, intilishlari va shakllangan qobiliyatlari, shuningdek jamiyatni kadrlarga boigan talabini hisobga olish orqali kasbga yo'llashdir. Kasbga yo'naltirishning ikki xil shakli mavjud. Biri o'quv maskanlarida kasbga tayyorlash davomida yoshlami kasbiy faoliyatga tayyorlab borish bo'lsa, ikkinchisi yoshlami kasblar dunyosi bilan tanishtirish orqali ulami kasbga yo'llash hisoblanadi.

• O'sib kelayotgan yosh avlodni ma'lum bir kasbga yo'llashda psixologlarning o'rni juda kattadir. Kasbga yo'naltirish, o'quvchilarga kasbiy maslahatlar berishda psixologning roli va vazifalari ko'pdir. Quyida kasbga yo'naltirishga xos bo'lgan ma'lum bir ta'rifni berib ko'ramiz. Kasbga yo'naltirish - bu yoshlami kasbga ega bo'lishlaridagi psixologik - pedagogik va meditsina bilan bog'liq bir butun jarayon bo'lib, unda shu yoshlaming xohishlaridan, havaslari, qobiliyatlari va xalq xo'jaligini, jamiyatni mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarini hisobga olgan holdagi yuz beradigan jarayondir. Kasbga yo'naltirish - bu pedagoglarni ta'lim va tarbiya berish jarayonida o'quvchilardagi qobiliyat va qiziqishlardan kelib chiqqan holdagi, ulardagi psixologik xususiyatlarni hisobga olgan tarzda maslahatlar berish jarayonidir.

Kasbga yo'naltirishda asosan maktab psixologlari ish olib borsalarda, bu jarayonda ko'proq o'qituvchilarning ham o'rnini va roli katta bo'ladi. O'qituvchi o'quvchi bilan doimo bilim berish davomida muloqotda bo'ladi va undagi qobiliyat, havas,

qiziqishlar haqida ko'proq ma'lumotlarga ega bo'ladi. Shulardan kelib chiqqan holda o'qituvchining kasb tanlashda o'quvchiga ta'siri ham, yo'nalish berishga imkoniyati ham yuqori bo'ladi.

Kasbga yo'naltirishda psixologning roli katta bo'lib, o'qituvchi o'quvchi bilan bevosita ishlashi undagi ko'plab va xususiyatlarini o'rganib boradi. Shuni ta'kidlash kerakki, bo'lg'usi kasbni tanlayotgan yoshlar hayotida bu jarayon ular uchun va ota-onalar uchun juda mas'uliyatli va qiziqarli jarayon hisoblanadi. Bu davrda o'quvchilar va ota-onalar his-hayojonga, ikkilanishlar va tashvishlarga to'la davr hisoblanadi. Bu davrda psixologning vazifasi ota - onalarga va o'quvchilarning o'ziga yordam berish, ularni to'g'ri kasb tanlashlari uchun maslahatlar berish hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Z.T.Nishanova "Psixologik xizmat", Toshkent "Yangiyul Poligraph service" 2007-yil
2. Ze.E.F "Kasblar psixologiyasi" M, Akademik loyiha, 2006-yil
3. Klimov.E .A "Kasbiy o'zini o'zi aniqlash psixologiyasi", Rossiya 1996-yil
4. www.ziyonet.com kutubxonasi